

कुतः सृष्टमिदं विश्वमित्यस्य प्रश्नस्योत्तरं ब्रह्मैव ईश सृष्ट्रविराट् रूपेण सन्निविष्टमस्तीत्युक्तं तत्किं एकदेशेन उत कात्स्न्येन नाद्यः ब्रह्मणः सांशतापत्तेर्निष्कलत्वश्रुतिव्याकोपः नांत्यः कार्यस्य परिच्छिन्नत्वेन व्याप्यत्वात् ब्रह्मणोऽपि परिच्छेदापत्तिस्ततश्चानंत्यश्रुतिव्याकोप इति शङ्कते गगनस्येति ॥ २२ ॥ कार्यस्यानंत्यकारणा नंत्यायोपपादयन्नुक्तांशं कां परिहरति अनंतमेतदिति आश्रयाश्वतुर्दशभुवनानि ॥ २३ ॥ गतेः सूर्यरश्मिगतेरपि ऊर्ध्वमधस्ताच्च चंद्रादित्यौ न दृश्येते मध्यमपरिमाणयोस्तयोरनंताकाशव्याप्तियोगात् यत्र तौ न दृश्येते तत्र संधिरार्षः ॥ २४ ॥ तेऽपि सूर्यादिगते ऊर्ध्वस्था अनंतमेवाकाशं पश्यन्ति न तु परिच्छिन्नमिति मेमद्वचनाद्विद्धि ॥ २५ ॥ एवंचतुर्दुपर्यपीत्याह उपरिष्ठेति आर्षो वर्णलोपः प्रज्वलद्भिर्लोकैरिति शेषः ॥ २६ ॥ तिर्यक्प्रमाणतोऽप्यानंत्यमाह पृथिव्यंत इति ॥ २७ ॥ २८ ॥ एवमंतं पुनः पुनर्जलं पुनराकाशं पुनर्जलमित्येवं रूपमेव सलिलस्य सलिलात्मकस्य भगवतोऽतं पश्यामः न तु जलाकाशमालाया इत्यर्थः तोयेभ्य इति षष्ठ्यर्थे चतुर्थी ॥ २९ ॥ अग्नीति वर्णो रूपं तच्च स्पर्शस्याप्युपलक्षणं यथा रूपस्पर्शरहितं न

भरद्वाज उवाच गगनस्य दिशांचैव भूतलस्यानिलस्य वा ॥ कान्यत्र परिमाणानि संशयं छिधितत्त्वतः ॥ २२ ॥ भृगुरुवाच अनंतमेतदाकाशं सिद्धदैवतसेवितं ॥ रम्यं नानाश्रया कोर्णयस्यांतो नाधिगम्यते ॥ २३ ॥ ऊर्ध्वगते रथस्तात्तु चंद्रादित्यौ न दृश्यतः ॥ तत्र देवाः स्वयं दीप्ता भास्वरा भाग्निवर्चसः ॥ २५ ॥ ते चाप्यंतं न पश्यन्ति न भसः प्रथितौ जसः ॥ दुर्गमत्वादनंतत्वादिति मे विद्धि मानद ॥ २५ ॥ उपरिष्ठोपरिष्ठात्तु प्रज्वलद्भिः स्वयं प्रभैः ॥ निरुद्धमेतदाकाशमप्रमेयं सुरैरपि ॥ २६ ॥ पृथिव्यं ते समुद्रास्तु समुद्रांते तमः स्मृतं ॥ तमसो ते जलं प्रादुर्जलस्यांते ग्निरेव च ॥ २७ ॥ रसातलांते सलिलं जलांते पन्नगाधिपाः ॥ तदंते पुनराकाशमाकाशांते पुनर्जलं ॥ २८ ॥ एवमंतं भगवतः प्रमाणं सलिलस्य च ॥ अग्निमारुततो येभ्यो दुर्ज्ञेयं दैवतैरपि ॥ २९ ॥ अग्निमारुततो यानां वर्णाः क्षितितलस्य च ॥ आकाशादवगृह्यं ते भिद्यंते तत्त्वदर्शनात् ॥ ३० ॥ पठंति चैव मुनयः शास्त्रेषु विविधेषु च ॥ त्रैलोक्यसागरे चैव प्रमाणं विहितं यथा ॥ ३१ ॥ अदृश्याय त्वगम्याय कः प्रमाणमुदाहरेत् ॥ सिद्धानां देवतानां च यदा परिमिता गतिः ॥ तदा गौणमनंतस्य नामानंतेति विश्रुतं ॥ ३२ ॥ नामधेयानुरूपस्य मानसस्य महात्मनः ॥ ३३ ॥

भोद्रव्यदेशतः कालतश्चानंतं तद्वदग्यादयोऽपि तथाच लक्षणभेदाभावादाकाशानतिरिक्ता अपिते केवलमतत्त्वदर्शनादेवाकाशात्पृथगवगृह्यंते द्वितीयचंद्रवत् एवमाकाशादयोऽपि पूर्वस्मात्पूर्वस्मात्स्वकारणादभिन्नाः संतो मानसमात्रं भवंतीत्यर्थः ॥ ३० ॥ कथं तर्हि बौद्धज्योतिषिकपौराणिकास्त्रैलोक्यादेः प्रमाणं यथा विहितं पंचाशत्कोटियोजनविस्तारायामादिरूपमुपपादयन्तीति शङ्कते पठंतीति ॥ ३१ ॥ दूषयति अदृश्यायेति षष्ठ्यर्थे चतुर्थी ब्रह्मपरिमाणहीनं अदृश्यत्वादगम्यत्वाच्च आकाशादिवदित्यनुमानेन कारणानंत्यात्कार्यानंत्यसिद्धिः सिद्धानामिति गतिर्गमनमार्ग आकाशः सोऽपि चेत्परिमितः स्यात्तर्हि श्रूयमाणं परमात्मनो मानसाख्यस्य आनंत्यं गौणमौपचारिकं स्यात्तच्च न युक्तं अनंतं ब्रह्मेति वेदपीडाप्रसंगादितिसार्धः श्लोकः ॥ ३२ ॥ ३३ ॥